

Калашнік Є. О.,
здобувач освітнього ступеня «бакалавр»,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро

Науковий керівник:
Недря К. М.,
кандидат історичних наук, доцент,
завідувач
кафедри гуманітарних дисциплін та психології поліцейської діяльності,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро

ВІКТИМНІСТЬ У СИНДРОМІ ПОСТКОМБАТАНТА ЯК ФАКТОР РИЗИКУ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

В умовах існуючої загрози у вигляді агресії з боку сусідньої держави, що само собою, впливає на появу істотних ризиків для національної безпеки, впродовж останніх років збільшується кількість безпосередніх учасників бойових дій, які, безумовно, теж є своєрідною групою ризику.

Факт виникнення зазначеної ситуації, яка, власне, закономірно матиме наслідки, досить істотно актуалізує обрану тему дослідження, оскільки, зазначена кількість осіб з відповідним статусом, створює низку викликів як перед суспільством, так і державною владою зокрема. Об'єктивно зумовленою можна вважати необхідність дослідження досить поширеного серед такої категорії громадян, як ветерани війни, синдрому посткомбатанта, більш відомого як посттравматичний стресовий розлад (*PTSD*), одним із невід'ємних проявів якого є сильне почуття провини та поступово виникаюча соціальна роль жертви війни, що екстраполюється на вину політики та політиків, а також суспільства, яке цього начебто не розуміє.

Надаючи опосередковане і робоче розуміння синдрому посткомбатанта, що знаходить відображення у житті більшості учасників бойових дій, хотілося б скористатися влучною його характеристикою науковцем Недрею Кирилом Михайловичем, який з 2014 по 2015 рік безпосередньо брав участь у Російсько-українській війні та відомий як один з командирів оборони Донецького летовища. Він описує це явище як «свій серед чужих, чужий серед своїх». Зрозуміти це непросто, проте воно є досить вичерпним, адже після закінчення терміну несення служби за умов військової агресії (постійно актуальної можливості бути враженим ворогом), будь-якій людині важко пристосуватися до мирного та безпечного ритму життя. У підсвідомості правоохоронця формуються абсолютно різні соціальні виміри, що є закономірним. Вони викликають певний дискомфорт та нерозуміння плинності обставин, думок інших членів суспільства, й це автоматично, робить таких людей, які не відчували подібних емоцій «чужими» та, як наслідок, виникає бажання пошуку «своїх», тобто тих осіб, яким це стан знайомий і вони теж є віктимними [1, с. 42].

Водночас необхідно розуміти, що загалом із себе представляє віктимність особи. Віктимність – це набута у процесі життя і діяльності властивість (психічне явище), як конкретної особистості, так і окремої групи осіб, які, власне, і є об'єктами проблематики дослідження. Вона безпосередньо пов'язана із порушеннями соціалізації комбатантів й здатна призводити, до так званої деформації особистості, що полягає у відмінностях виконання загальноприйнятих соціальних функцій та ролей, у видозміненому способі життя і поведінки, що підвищують здатність особи бути чи стати жертвою злочину.

Для більшого розуміння зв'язку між синдромом посткомбатанта (ПТСР) й віктимністю пропоную вдатися до аналізу основних симптомів зазначеного синдрому і причин виникнення схильності бути жертвою (віктимності). Тож до основних критеріїв можна віднести: порушення сну; наявність спогадів, що безупинно тривожать (нав'язливі повернення або флеш-беки); поява невластивої амнезії (уникнення); тривожне підвищення пильності; стан постійної неадекватної мобілізації й незвичного збудження. І ключовим симптомом подібного стану, з огляду на наше дослідження, є суттєва перевага агресивної поведінки, над іншими моделями, що цілком вписується у модель бойового режиму – «найкращий захист – напад», адже на підсвідомому рівні тільки роль ворога тут займають найменш захищені перед комбатантом особи або і він сам.

У такій ситуації найчастіше потерпають родини, де за період участі у бойових діях одного з її членів, відбуваються закономірні зміни соціальних ролей, що обумовлено перерозподілом обов'язків (спілкування, відносини, ієрархія, та ін.). Опісля повернення, безумовно, що комбатант не лише бажає повернути попередній і звичний уклад, але вимагає навіть більшого, оскільки тепер є вищою його «заслуженість» та значущість. На цьому підґрунті і розвиваються маргінальні та навіть злочинні моделі поведінки, основу яких становить своєрідна помста «жертви».

Виходячи з вищезазначеного вважаємо, що наведені аргументи цілком об'єктивно доводять наявність негативних наслідків в учасників бойових дій у вигляді незвичного стану або ж, навіть, синдрому, які призводять до того, що він задля пошуку шляхів виходу зі стресу знаходить розраду в алкоголі, наркотиках, чи то кримінальній соціалізації серед кола тих, хто його розуміє.

Зважаючи на те, що у США є досить великий досвід роботи з ветеранами війни у В'єтнамі, у тому числі щодо вчинення ними злочинів та правопорушень, наведемо реальні статистичні дані дослідження 1988 року. Так, у 15,2 % з них спостерігалися виражені симптоми ПТСР, а ще – у 11,1 % відзначалися певні симптоми розладу. Серед цих осіб у 5 разів зріс ризик залишитися безробітними, з них близько 70 % хоча б один раз розлучилися з подружжям, у 35% – відзначені батьківські проблеми, у 47,3% – крайні форми ізоляції від людей, у 40% – виражена ворожість до оточуючих, 36,8% представників цієї соціальної групи здійснювали більше 6 актів насильства у рік, 50% – були заарештовані й ув'язнені (у тому числі 34,2% – більше одного разу) [3, с. 681].

Враховуючі такі умови, робота з наслідками ПТСР багато у чому, закономірно, лягає на плечі правоохоронної системи, а поліцейські, будь-яких підрозділів, у першу чергу, повинні чітко розуміти з чим конкретно безпосередньо вони мають справу. Аналіз сучасних навчальних планів як з первинної початкової

підготовки співробітників Національної поліції України, так і спеціалізації та підвищення кваліфікації, демонструє, що окремі інформаційні блоки в межах тем наявні, однак, вважаємо за доцільне, їх виокремити й розширити. Також існує гостра необхідність розробки відповідних матеріалів на кшталт пам'яток в електронних системах і мобільних застосунках, де були б відображені алгоритми дії та інструментарій роботи з даною категорією осіб.

Підсумовуючи, маємо зазначити, що ми погоджуємося з більшістю фахівців у тому, що віктимологічне запобігання – це фактично самостійний напрям запобігання злочинності, яке охоплює комплекс заходів та діяльність, спрямовану на зниження рівня групової (масової) та індивідуальної віктимності, а також зменшення кількості жертв злочинів у суспільстві.

Серед можливих «позитивних» (корисних) методів віктимологічного запобігання наслідкам ПТСР також доцільно виокремити: переконання, застереження, надання допомоги, забезпечення особистої і майнової безпеки, нейтралізація віктимогенно небезпечних ситуацій. Кінцевою метою такого запобігання є зменшення кількості жертв злочинів та убезпечення людей, що мають схильність наражатися на небезпеку злочинних посягань.

Список використаних джерел

1. Недря К. М. Стресостійкість у роботі поліцейського : навч.-практ. посіб. Дніпро : ДДУВС, 2020. 124 с.
2. Недря К. М. Синдром пост комбатанта, як чинник ризику громадської безпеки: запобігання і протидія. *Забезпечення правопорядку на території проведення ООС* : зб. тез доповідей всеукр. наук.-практ. семінару : Маріуполь, 2018. С. 169–176.
3. Fortana A., Rosenheck R., Aggression and its correlates in Vietnam veterans with and without chronic posttraumatic stress disorder. *J. Nerv. Ment. Dis.* 1994. N' 182(12). P. 677–684.